

Mestauspäivän aatto – Thomas Moren viimeinen kirje

Eira Poso

Vuonna 1527 saksalaisen renessanssin huomattavin taidemaalari Hans Holbein maalaa Lontoossa pian 50-vuotiaasta Sir Thomas Moresta vaikuttavan muotokuvan. Holbeinin, myöhemmin Henrik VIII:n hovimaalarin, maine perustuu ennen kaikkea yksinkertaisiin ja selkeisiin, mallia oivaltavan terävästi luonnehtimiin muotokuviin. Tässä öljytyössä ovat Moren pitkänomaiset kasvat, terävä nenä, suljetut huulet, jäntevä leuka ja rauhallisten silmien äärimmäisen keskittynyt katse suuntautuneet katsojan ohi, johonkin näkymättömään. Raskaat kultakäädyt syvänvioletin samettitakin laajaa turkiskaulusta vasten ovat todistamassa hänen asemaansa kuninkaan palveluksessa. Päässään miehellä on barettilakki, paljaissa käsissä pieni, taitettu, valkea kirje.

Mikä kirje? Ei kuninkaan määräyskirje lordikanslerin virkaan – sehän tuli vasta kaksi vuotta myöhemmin – eikä ainakaan mikään Margaret-tyttären hänelle Lontoon Toweriin linnaan, vankityrmään, lähettämistä, näihin oli vielä seitsemän vuoden matka. Kirje on kuitenkin tärkeä, sillä toisessakin, tuntemattoman tekijän maalamassa muotokuvassa valtiomies, poliitikko, suuri humanisti ja kirjailija Thomas More – *Utopia* oli ilmestynyt latinan kielellä jo 1516 – pitää pientä kirjettä kädessään. Ehkäpä se on vain merkki tämän "aidon oppineen" – näin Morea kutsutaan – erittäin laajasta kirjeenvaihdosta ajan tiedemiesten ja teologien, kirjallisten opponenttien ja huomattavien humanistien, mm. läheisen ystävän Erasmus Rotterdamilaisen kanssa. – Muotokuvan taustana on voimakkain vinovedoin maalattu raitaverho. Taulun yleissävy on tumma, ja siitä henkii hillitty, eleetön henkinen voima.

Kahdeksan vuotta myöhemmin, heinäkuun kuudentena 1535, Thomas More mestattiin. Syynä ei ollut Utopiaan sisältyvä pureva, ajan englantilaista yhteiskuntaa kohtaan suunnattu arvostelu, ei myöskään teoksen toisen osan perinteiden vastaisen "utopistisen" valtiomuodon pitkälle leikkimielinen esittely ihanneyhteiskunnan malliksi, koska tuohon aikaan oli jo mahdollista kuvitella lähes mitä vain ja saada ajatusmallinsa laajojenkin piirien ulottuville. Kysymys oli, kuten sanotaan, "uudelle ajalle keskeinen konflikti yksityisen vapauden ja valtion valtavaatimuksen välillä". Moren ei itse asiassa katsota kapinoineen Henrik VIII:ta vastaan, hän vain yksinkertaisesti asetti kuninkaansa mielivallan ja oman henkilökohtaisen omantunnonratkaisunsa vaakakuppeihin. Ja siitä huolimatta, että valtio ja opportunismi voittivat, More säilytti loppuun asti puhtautensa.

Thomas More oli "paavinuskoinen", roomalaiskatolinen, kuten Englanti kuninkaineen oli vuoteen 1534. Hän ei hyväksynyt Lutherin aloittamaa uskonpuhdistusta ja kuninkaan palvelukseen jouduttuaan – tätä Erasmus kuvailee sanoen ettei Henrik levännyt ennen kuin sai raahatuksi Moren hoviinsa – laati monia kuninkaallekin paavillista kiitosta tuoneita kiistakirjoituksia saksalaista reformaattoria vastaan. Henrik VIII oli nimittänyt hänet 1529 hallituksensa oikeusministeriksi, mutta tästä tuulisesta lordikanslerin virasta More vetäytyi jo kolmen vuoden kuluttua pois teologisten tutkimustensa varjolla. Jo seuraavana vuonna hän joutui epäsuosioon kieltäytyttyään osallistumasta kuninkaan toisen puolison, Anna Boleynin, kruunajaisiin.

Kaiken alku oli ollut Henrikin, tyypillisen renessanssi-ihmisen, lahjakkaan, oppineen, mutta itsekkään, oikuttelevan, aistillisen ja julman hallitsijan avioero Katarina Aragonialaisesta, ensimmäisestä hänen kaiken kaikkiaan kuudesta puolisostaan. – Kautta aikojen Henrik VIII:n avioliittoja ja -eroja on pidetty sarjana, jonka groteskiutta ei mikään poikaperillisen tarve lievennä. Esimerkiksi Anna Boleynistä Henrik vapautuu aikanaan samalla tavalla kuin Thomas Moresta, eli "suo hälle synnipäästön kirveen kautta", kuten Shakespeare asian ilmaisee kuutisen vuosikymmentä myöhemmin näytelmässään Henrik VIII.

Mutta tätä ennen: Voidakseen virallisesti naida tuon viehättävän hovineitonsa ja pitkäaikaisen rakastajattarensa kuninkaan oli saatava paavi Klemens VII:ltä erolupa entisestä. Pyhä isä oli vaikeuksissa paitsi periaatesyistä myös pelosta, että Katarinan lähisukulainen, Espanjan Kaarle V, panisi Roomassa toimeen samanlaisen järjestömän hävityksen kuin

1527, ryöstöjen ja raiskausten sarjan, joka on tunnettu aikakirjoissa Sacco di Roma -käsittteenä. Lupaa ei kuulunut, ja Henrik, odotteluun kyllästytneenä, julistutti kotimaisin voimin avioliittonsa mitättömäksi ja otti Anna Boleynin puolisoikseen. Paavin seuraava askel oli julistaa Henrik pannaan, mistä himustuneena kuningas vuorostaan julistautui Englannin kirkon pääksi. Elettii vuotta 1531. Kolme vuotta myöhemmin parlamentti vahvisti asian. Anglikaaninen kirkko alkoi muotoutua

Tätä reformaattoriruhtinas Henrik VIII:n persoonallista "uskonpuhdistusta" ei More voinut omantunnonsyistä hyväksyä. Ratkaisevaa oli, että hän kieltäytyi tunnustamasta Henrikiä paavin asemesta kirkon päämieheksi, mistä syystä hänet vangittiin huhtikuussa 1534. Vankilassa ollessaan More kirjoitti loppuun teoksensa *A Dialogue of Comfort against Tribulation*, keskusteli ja vaihtoi kirjeitä etupäässä tyttärensä Margaret Roperin kanssa, jolla ainoana henkilönä oli kuninkaan lupakirja tavata häntä noiden eristyskuukausien aikana. Kun More ei taivutteluista huolimatta muuttanut kantaansa, hänet tuomittiin seuraavan vuoden heinäkuun 1. päivänä maanpetoksesta kuolemaan. Tuomio pantiin täytäntöön Lontoon Towerin kukkulalla viisi päivää myöhemmin, heinäkuun kuudentena 1535, kuningas Henrik VIII:n 27. hallitusvuotena. – 400 vuotta Thomas Moren mestauksen jälkeen, vuonna 1935, katolinen kirkko julisti hänet pyhimykseksi.

Isänsä mestauksen aikoihin Margaret oli 30-vuotias, perheellinen nainen, pikku pojan äiti. Ajan tavan mukaan hän oli mennyt avioliittoon 16:n ikäisenä. Lapsuudenkodissa kaikki Moren lapset kasvoivat sinne kokoontuvan humanistiryhmän ilmapiirissä saaden opetusta latinan ja kreikan kielissä, logiikassa, filosofiassa, matematiikassa ja uskonnossa. Vanhimman, Margaretin, kasvatus oli ollut isän erityisen huomion kohteena, ja sitä pidetäänkin renessanssinäisen parhaana. Paitsi isälleen ja aikalaisilleen kirjoittamista kirjeistään Margaret Roper on kuuluisa mm. Erasmusuksen kääntäjänä.

Jo yli vuoden More oli yrittänyt vakuuttaa tyttärensä, tämän välityksellä koko perheensä ja kaikki ystävänsä oman vakaumuksensa oikeudesta ja pitänyt myös suuttuneen kuninkaan mielenmuutosta mahdollisena. Hän on nyt 57 vuotias, kosteassa kiviseinäisessä tyrmässä olo ei ole vähentänyt hänen jatkuvia sairauksiaan, rintakipuaan, yöllisiä jalkakouristuksiaan. Margaret on tuonut viestejä ulkomaailman "viisailta miehiltä", joita isä itsekin on pitänyt oppineina ja hyvinä ja jotka ovat jo vannoneet kuninkaalle valansa. Heidän mukaansa isän uppiniskaisuus on suuri tahra häntä kohtaan tunnetussa kunnioituksessa ja sen lisäksi hänen sielunsa tuho. Tähän isä on reagoinut hymyillen, kutsunut leikkimielisesti tytärtään Eevaksi, joka käämeellä leikkien yrittää houkutella häntä vannomaan vastoin omaatuntoaan ja siten lähettää hänet pahalaisen tykö. Hän ei voi tehdä toisin kuin tekee. "Ja koska katson tässä asiassa vain ja ainoastaan Jumalaan, minulle merkitsee vähän, mitä ihmiset ajattelevat ja sanovat, ettei kysymys ole mistään omantunnon asiasta, vaan typerästä epäroinnista.", hän kirjoittaa tyttärelleen. Hän on ajatellut jo vankilaan mennessään asiansa lopullisesti.

Mutta ei kuninkaankaan mieli muutu, lady Moren vetoomuksella ei ole mitään vaikutusta.

Kirjeissään ja puheissaan More ei koskaan halveksi tai tuomitse niitä, jotka ovat myöntyneet ja vannoneet valansa Henrik VIII:lle. Mutta koska totuus on hänen omassatunnossaan toinen, hän ei pysty tekemään samoin.

Elämänsä viimeisen kirjeen Thomas More kirjoittaa Lontoon Towerissa Margaretelle mestaustaan edeltäneenä päivänä, maanantaina 5.7.1535, hiilellä, sillä muuta hänellä ei ole. Siinä hän ei kyseenalaista tuomiotaan, on täysin sopeutunut maalliseen rangaistukseensa. Hän on vahva eikä menetä itseään, lohduttaa perhettään ja ystäviään, muistaa mainita jokaisen omaisensa nimeltä, pyytää luovuttamaan pienet vankilassa olleet esineet määrätyle henkilöille. Yksinkertaista, korutonta, kaikesta järkeilystä ja filosofoinnista karsittua kieltä, ei myöskään liiallista tunteiden ryöpsähtelyä tai niihin vetoamista. Kirje alkaa ilman tavallista puhuttelua:

"Herramme siunatkoon sinua, hyvä tytär, ja hyvää aviomiestäsi ja pikku poikaasi ja kaikkia teitä ja kaikkia lapsiani ja kaikkia lapsenlapsiani ja kaikkia ystäviäni. Tervehdi kun voit hyvää Cecilye-tytärtäni, jota pyydän Jumalaa lohduttamaan, ja lähetän hänelle siunaukseni ja kaikille hänen lapsilleen ja rukoilen häntä rukoilemaan puolestani. Lähetän hänelle nenäliinan, ja Jumala lohduttakoon hyvää poikaani, hänen miestään. Hyvällä Daunce-tyttärelläni on se kuva laatikossa, jonka jätit minulle lady Coniarsilta, hänen nimensä on kääntöpuolella. Sano hänelle [Dauncelle], että sydämestäni rukoilen häntä, että

sinä voit lähettää sen minun nimissäni takaisin merkiksi siitä, että hän rukoilisi puolestani. (- - -)

Tuotan sinulle paljon surua, hyvä Margaret, mutta olisin pahoillani, jos tätä kestäisi yhtään pitempään kuin huomiseen, sillä on Pyhän Thomaksen aatto [Thomas Canterburyn pyhäinjäännösten siirtämisen aatto] ja kahdeksas päivä Pyhän Pietarin juhlasta [29.6.], ja sen tähden huomenna kaipaan mennä Jumalan luo, se olisi minulle hyvin sopiva ja mukava päivä. En ole koskaan pitänyt enemmän käytöksestäsi minua kohtaan kuin silloin, kun suutelit minua viimeiseksi [kun More tuli Towerin laiturille Westminsterissä tapahtuneen tuomionsa julistamisen jälkeen], sillä minä rakastan sitä kun tyttären rakkaudella ja kallisarvoisella kristillisellä armeliaisuudella ei ole mitään tekemistä maallisen kohteliaisuuden kanssa.

Voi hyvin rakas lapseni ja rukoile puolestani ja minä rukoilen sinun ja kaikkien ystäväsi puolesta, jotta voimme iloisesti tavata taivaassa. Kiitän sinua huolenpidostasi.

Lähetän nyt hyvälle Clemente-tyttärelleni hänen algorismikivensä ja lähetän hänelle ja hyvälle pojalleni ja kaikille hänen omaisilleen Jumalan siunauksen ja minun. Pyydän sinua hartaasti sanomaan sopivana aikana terveisiä minulta hyvälle pojalleni Johan Morelle. Pidän suuresti hänen luonnollisesta käytöksestään. Herramme siunatkoon häntä ja hänen hyvää vaimoaan, rakastavaa tytärtäni, jolle rukoilen häntä olemaan hyvä, mihin hänellä on hyvä syy, ja että jos minun maani tulee hänen käsiinsä, ettei hän rikkoisi minun tahtoani vastaan, kun kysymyksessä on hänen sisarensa Daunce. Ja meidän Herramme siunatkoon Thomasia ja Austenia ja kaikkia joita heillä tulee olemaan."

Nämä ovat kirjeen viimeiset sanat.

KIRJALLISUUTTA

The Correspondence of Sir Thomas More, ed. by Elizabeth Frances Roger, Princeton University Press, 1947

Kirjoittaja on helsinkiläinen filosofian tohtori.

